

Od Jurja Ratkaja do Gustáva Kazimíra Zechentera – galerija slavnih osoba iz dvorane Županijske palače u Varaždinu

U spremištu zagrebačkoga Muzeja za umjetnost i obrt pohranjeno je osam slika s prikazima hrvatskih povijesnih vladara, svetaca i blaženika. Latinski napisi koji teku duž donjega ruba svake od slika određuju ih kao: Ostroila – kralja Hrvatske Dalmacije i Bosne; Selimira – kralja Hrvatske i Dalmacije; Polislava – kralja Dalmacije, Hrvatske i Slavonije; Godeskalka – kralja Slavonije i mučenika; Jелenu Lijepu – kraljicu Dalmacije, Hrvatske i Slavonije; sv. Kvirina – biskupa Siscije; sv. Ivana – sina hrvatskoga kralja Gostumila te bl. Augustina Kažotića – zagrebačkoga biskupa. Muzejska dokumentacija datira ih u drugu polovicu 18. stoljeća te ih povezuje s anonimnim pavlinskim umjetnikom iz Lepoglave.¹ Ujednačena tehnika, format i kadar, kao i oblik slova spomenutih napisa, jasno ukazuju kako je riječ o homogenom ciklusu koji se svojom ikonografijom ističe u našoj starijoj umjetničkoj baštini, a neki od prikazanih likova ikonografski su i tipološki usporedivi s prikazima svetaca i vladara na naslovnoj grafici knjige Jurja Ratkaja (Veliki Tabor, 1612–Zagreb, 1666), *Spomen na kraljeve i banove kraljevstava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, izdane u Beču 1652. godine² (sl. 1).

Ratkajeva knjiga predstavlja pri tome i ključni literarni izvor bez kojega nije moguće ikonografski i sadržajno interpretirati spomenute slike (kao likovna manifestacija historiografske tradicije započete još predajama zabilježenima u *Ljetopisu popa Dukljanina*), koje su pak vlastiti literarni odjek pronašle u djelu slovačkoga književnika Gustáva Kazimíra Zechentera Laskomerskoga (Banská Bystrica, 1824 – Kremnica, 1908). Njihov prvi – i zasad jedini – spomen nalazimo u Zechenterovoj mladenačkoj putopisnoj crtici *Zlomki z d' enňka cestovat'ela po Horvátskej*, objavljenom u bratislavskom časopisu *Orol Tatránski* (1846).³ Zechenter je, naime, u pratnji Kazi-

Sl. 1: Juraj Šubarić, Naslovna grafika knjige Jurja Ratkaja, *Memoria regum et banorum Regnorum Dalmatiae, Croatiae, & Sclavoniae*, 1652.

mira Jelačića, 1846. godine obišao Hrvatsko zagorje, Varaždin i Zagreb susrevši se, između ostalih, s preporoditeljima Ivanom Kukuljevićem Sakcinskim (na njegovu imanju Tonimir kraj Varaždinskih Toplica) te s opatom Ivanom Krizmanićem (u Mariji Bistrici).⁴

¹ Ulje na platnu, 82,5 x 56,5 cm (*Sv. Ivan pustinjač*: 82 x 56,5 cm), Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt, inv. br. MUO-009017 – MUO-009023. Usp. <http://athena.muio.hr/?object=linked&c2o=7528> (posjet: 2. 9. 2018).

² Ratkaj 1652; Rattkay 2001.

³ Zechenter 1846: 387–389. Vidi također: https://zlatyfond.sme.sk/dielo/1324/Zechenter-Laskomersky_Zlomky-z-dennika-cestovatela-po-Chorvatskej/1 (posjet: 2. 9. 2018).

⁴ Usp. Esih 1930. (Pretisnuto iz *Napretkova* kalendara za god. 1931). Autor prenosi kako je Zechenter Zagorje, Zagreb i Varaždin posjetio 1844. godine, no sudeći prema Zechenterovim bilješkama,

Osobitim preporodnim zanosom ispunjen je njegov izvještaj o Varaždinu gdje je, u dvorani županijske palače (*vo dvorañe stoličnjeho domu*), zatekao i slike s napisima:

Ivanus Gostumilus, Croat. regis filius; S. Augustinus Epi. Zagrabiensis; Godeskolcus Slavoniae rex et martyr; Ostroilus regnorum Cro. Slav. Rex occupavit vi 547; Selimirus Croat. Dalm. rex 559; Lepa regna C. D. et Sl. fratri suo divo Ladislavo legavit testamentaliter; S. Quirinus episc. Sisciensis,

protumačivši ih kao *jasan znak da tamošnja županijska gospoda poštuju uspomenu svojih glasovitih muževa, kao i narod iz kojega su potekla*.⁵ Među slavnim muževima bila je, kako vidimo, prikazana i jedna žena (kraljica Jelena Lijepa), a iako Zechenter izostavlja jednu od slika – onu s prikazom kralja Polislava – latinski napisi koje prenosi gotovo su jednaki onima koje čitamo pod slikama u Muzeju za umjetnost i obrt.

Kako je istaknuto, slike iz skupine u Muzeju za umjetnost i obrt nadovezuju se na grafičke i literarne predloške 17. stoljeća, no nedvojbeno je kako su nastale kasnije. Datacija u drugu polovicu 18. stoljeća i povezanost s lepoglavskim pavlinima načelno dopuštaju mogućnost da su se slike već tada našle u palači Varaždinske županije (građenoj 1769–1770),⁶ no neke njihove značajke upućuju na mogućnost još kasnijega nastanka. Karakteristična frizura kraljice Jelene Lijepe, s pramenovima razdijeljenima po sredini tjemena i glatko začesljanima uz sljepoočnice te spiralnim kovčicama koje vertikalno padaju na ramena, usporedbe pronalazi u ženskim portretima iz tridesetih i četrdesetih godina 19. stoljeća, a i delikatan kraljičin nakit (ogrlica, broš i trostruka narukvica) bliži su bidermajerskom nego li baroknom ukusu.⁷ Istom razdoblju pripada i moda brkova koji su kod kraljeva Selimira i Polislava zamijenili bujne brade. Čini se

bilo je to tijekom praznika (očito ljetnih) 1846. godine. Usp. https://zlatyfond.sme.sk/dielo/1366/Zechenter-Laskomersky_Patdesiat-rokov-slovenskeho-zivota-I/1 (pregledano: 2. 9. 2018).

⁵ “Varažd’ín. Že som sa vo Varaždíne skorej obráiu, ako v Záhrebe, teda i skorej čo to sd’elujem o ňom vel. Rodákom. Velmi príjemno na mňa pousobilo v mese tomto hodne probud’enuo vlaseñectvo, čoho dokazi všad’e som vid’eu. Vo dvorañe stoličnjeho domu milo ma prekvapili obrazi s podpismi: ‘Ivanus Gostumilus, Croat. Regis filius; S. Augustinus Epi. Zagrabiensis; Godeskolcus Slavoniae rex et martyr; Ostroilus regnorum Cro. Slav. et Dalm. Rex occupavit vi 547; Selimirus Croat. Dalm. Rex 559; Lepa regna C. D. et Sl. Fratri suo divo Ladislavo legavit testamentaliter; S. Quirinus episc. Sisciensis.’ Pekní je to znak, že ved’ja stolični páñi Varažd’ínski uci pamjatku vážnich svojich mužou a ten národ, z ktorého lona višli” (Zechenter 1846: 388).

⁶ Za palaču Varaždinske županije vidi: Lentić-Kugly 2001: 179; Puhmajer 2012: 379–396; Horvat-Levaj 2015: 610. Tijekom 19. stoljeća svečana dvorana ukrašena je iluzionistički slikanom arhitekturom, ponovno otkrivenom i restauriranom 2004. godine (usp. Korunek, Matica, Trstenjak 2009–2010: 74).

⁷ O ženskim frizurama toga razdoblja vidi: Schneider 1973, osobito str. 4–5; Ivoš 1997: 162. O nakitu: Čorak 1997: 170–177, katalog str. 486–510.

stoga kako je donju vremensku granicu nastanka ciklusa moguće postaviti u četvrto desetljeće 19. stoljeća, tj. upravo u vrijeme koje svjedoči sve snažnijem buđenju nacionalne svijesti u okviru Hrvatskoga narodnoga preporoda. Istovremeno, upravo zahvaljujući izvješću Gustáva Kazimíra Zechentera, osim smještaja slika (dvorana u palači Varaždinske županije), moguće je odrediti i siguran *terminus post quem non* njihova nastanka, a to je 1846. godina.

Pitanje atribucije i točne datacije ciklusa iz Muzeja za umjetnost i obrt ostaje, za sada, otvorenim,⁸

⁸ Prva polovica 19. stoljeća u Varaždinu bilježi razmjerno živu slikarsku (prije svega portretnu) djelatnost, pri čemu se ističu imena trojice slikara – Antona Kellera, Stjepana Lypoldta i Vincenza Porкерtha (usp. Gamulin 1995: 154; Gašparović 1997: 129, 134). Iako je tijekom svojega zabilježenoga boravka u gradu (1801–1811) Anton Keller (Pfronten, 1775–?, nakon 1832) doista primao narudžbe kako gradskih, tako i županijskih vlasti, čini se kako se već do 1820-ih godina slikar preselio u Zagreb, nastavivši tu svoju djelatnost zasigurno do početka četvrtoga desetljeća 19. stoljeća. Godine 1807. za Varaždinsko je gradsko poglavarstvo Keller oslikavao kućne brojeve, a prigodom posjeta cara i kralja Franje I. (II.) Varaždinu 1810. godine, *slikaru Kelleru* županijske su vlasti isplatile 90 florena “pro tribus tranparentibus imaginibus”, izrađene u sklopu podizanja slavaluka na dravskom mostu (usp. Bach 1969: 13–14; Hrvatski državni arhiv, Varaždinska županija, svež. 249 [1810], br. 1049, *Deductio Expensarum in Triumphalem portam ad Pontem Dravanum, nec non illuminationem curiae comitantis occasione adventus Suarum Majestatum, factutum*; O Antonu Kelleru vidi: Zimmermann 1998: 503–512 i ondje navedena ranija literatura). Da je slikar još 1832. godine bio živ i nastanjen u Zagrebu, svjedoči podatak iz spomenice župe Kobaš, prema kojem je *Anton Keller iz Zagreba* te godine naslikao oltarnu palu Uznesenja Blažene Djevice Marije za istoimenu grobljansku kapelu u Kloštru kraj Kobaša (usp. Dukić 2002: 52). Od 1831. godine pa do svoje smrti u Varaždinu je, kao *risarie navučitelj*, djelovao Stjepan Lypold (Karlovac, 1806–Varaždin, 1901) u čijoj ostavštini zatičemo niz crteža, no svega nekoliko slikarskih djela (ulja na platnu) koja bi jasnije određivala njegove umjetničke dosege (o Stjepanu Lypoldtu vidi: Lentić 1975: 107–118, table 15–17; Sačić 1981). Ipak, činjenica Lypoldova trajnoga boravka u gradu, kao i povezanost s gradskom upravom – odgovornom za rad varaždinske risarske škole – navode na mogućnost njegovo autorstvo ciklusa za varaždinsku županijsku vijećnicu. Štoviše, na učitelja crtanja upućuje još jedna pojedinost. Mladenacki likovi kraljeva Selimira i Polislava kadrom i impostacijom predstavljaju zrcalne inačice zajedničkoga (crtačkoga) predloška (u kojem je moguće uočiti povezanost s prikazom kralja Budimira na naslovnoj grafici Ratkajeve knjige), a istim se (*školskim*) rješenjem autor posluzio i u prikazu dvojice biskupa – Kvirina i Augustina – olakšavši si tako zahtjevan zadatak iznalaženja dvaju zasebnih kompozicijskih rješenja. Kao što je već spomenuto, frizura, nakit, a dijelom i impostacija kraljice Jelene Lijepe – s dugim cilindrom vrata i nježno zakrivljenim golim ramenima – blisko su povezani sa suvremenim ženskim portretima tridesetih i četrdesetih godina 19. stoljeća. Upravo na tome tragu, u potrazi za mogućim autorom moguće je pomišljati i na Vincenza Porкерtha (Češka, 1824–?), među čijim je signiranim djelima u Varaždinu i Zagrebu zacijelo najpoznatiji tzv. *Portret grofice Elenore Patačić* (o Vincenzu Porкерthu vidi: Simić Bulat 1969: 3–6; vidi također: Gašparović 1997: 134). *Portret grofice Elenore Patačić*, opisan kao “jedan od vrhunaca našeg bidermajera” (Gamulin 1995: 156) nije datiran, a mada ga se najranije od 1925. godine povezuje s Eleonorom Patačić, gotovo sigurno prikazuje neki drugi – za sada neznani – model. Grofica Eleonora (Suzana) Patačić – kao posljednji član ove velikaške obitelji – umrla je, naime, 1834. godine, svega desetljeće nakon Porкерthova rođenja (usp. N. N. 1925: 67; o Eleonori Patačić

no specifična ikonografija slika – kao povijesnomjetnička kategorija najuže povezana s književnim sadržajem – predstavlja čvrstu polazišnu točku za pobliže određivanje povijesnoga konteksta njegova nastanka i *historiografskoga identiteta* prikazanih likova. Kako je barokno doba (17. i 18. st.) obilježeno buđenjem interesa za hrvatsku povijest, umjetnička baština toga razdoblja bilježi i nekolicinu likovnih manifestacija osoba i događaja opisanih u djelima naših historioografa. Ne čudi stoga da njihov nevelik niz započinje svojevrsnim likovnim *sažetkom* ili *uvodom* u literarno djelo. Riječ je o već spomenutoj naslovnoj grafici knjige Jurja Ratkaja *Spomen na kraljeve i banove*, koju je u Beču izradio umjetnik hrvatskoga podrijetla, Juraj Šubarić.⁹ Na njoj, oko velikoga središnjega medaljona s prikazom sv. Pavla, dva anđela podržavaju vijenac od osam manjih medaljona, raspoređenih u tri skupine. U prvoj su prikazani sv. Jeronim, sv. Kajo papa i sv. Konstantin (Čiril), a u drugoj dvojica biskupa – sv. Kvirin, sisački, i bl. Augustin, zagrebački. Likovi u trećoj skupini ikonografska su rijetkost i moguće ih je prepoznati gotovo isključivo zahvaljujući napisima u okvirima medaljona kao Budimira, kralja i apostola Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, Ivana, sina hrvatskoga kralja Gostumila, te Godeskalca, slavonskoga kralja i mučenika. Povijesna galerija prikazanih likova u literaturi je prepoznata kao izraz ideje o Iliriku kao “posvećenoj zemlji”, predstavljenoj još u djelu Ivana Tomka Mrnavića *Regiae sanctitatis Illyricanae foecunditas* (1630).¹⁰ Pa ipak, odabirom prikazanih likova, koji se većim djelom ne poklapa s ilirskim svecima koje nabraja Mrnavić,¹¹ grafika u Ratkajevoj knjizi originalna je invencija.¹² U ponešto drugačijem rasporedu svi likovi iz navedenoga vijenca – s izuzetkom sv. Konstantina – javljaju se i na medaljonima od iskucanoga srebra, kojima je potkraj 17.

vidi: Matasović 1930: 431–432, Maček 2004: 166–167, Szabo 2004: 60–61, Jembrih 2004: 83–90, Maček 2006: 39–40). Porkerthovu izrazu nije strana niti povremeno visoka vještina izvedbe nabora draperije, tonskih prijelaza u modelaciji lica ili svjetlosnih naglasaka u odobljescima nakita, kose i očiju (osobito vidljiva u prikazima kraljice Jelene i sv. Ivana pustinjaka). Kako se slikar koji se na bečku Akademiju likovnih umjetnosti upisao 1842, tu posljednji puta sa sigurnošću spominje već iduće, 1843. godine, početak njegove djelatnosti u Hrvatskoj mogao je ponešto prethoditi nastanku signiranih djela datiranih u 1847. i 1848. godinu (tj. neposredno prije no što je, 1846. godine, slike u varaždinskoj vijećnici zatekao slovački putopisac Zechenter).

⁹ Bakrorez, 255 x 165 mm. U donjem lijevom kutu potpis je autora: “G. Subarich scul: et ex: Vien”. O Jurju Šubariću vidi: Pelc 2015: 55–74 (i ondje navedenu raniju literaturu).

¹⁰ Usp. Bene 2001: 12.

¹¹ U širokom krugu svetaca i povijesnih osoba s područja Ilirika, u koji Mrnavić uz ranokršćanske svece uključuje i svece ugarskoga (sv. Elizabeta Ugarska, sv. Emerik, sv. Margareta, sveti kraljevi Stjepan i Ladislav) i srpskoga (sv. Sava) sloja, od likova prikazanih na grafici Ratkajeve knjige prisutan je samo Ivan, sin kralja Gostumila (usp. Ivan Tomko Mrnavić, *Regiae Sanctitatis Illyricanae Foecunditas* a Ioanne Tomco Marnavitio Bosnensi edita Romae MDCXXX).

¹² Usp. Bene 2001: 12.

stoljeća zagrebački biskup Aleksandar Ignacije Mikulić (1688–1694) dao uresiti korice *Misala Jurja de Topusko* s kraja 15. stoljeća. Medaljoni su raspoređeni na prednjoj i stražnjoj strani korica, a spomenutim su likovima pridodani i uobičajeni sveci ugarskoga kraljevskoga kruga: sv. Elizabeta, te sveti kraljevi Stjepan, Salamon i Ladislav.¹³ Kao i Šubarićeva grafika, i umjetnički najistaknutiji te sadržajno (i ikonografski) najsloženiji primjer prožimanja likovne umjetnosti i historiografije nastao je u tuđini. Riječ je o ciklusu zidnih slika koje je u Bologni, u refektoriju tamošnjega Ilirsko-ugarskoga kolegija (institucije kojom je od njezina osnutka 1553. do ukinuća 1781. godine upravljao Zagrebački stolni kaptol) 1700. godine izveo mjesni umjetnik Giacchino Pizzoli. U nedavno objavljenoj monografskoj obradi ciklusa, Daniel Premerl definira o njegovu ikonografiju podijelivši je u dva velika *poglavlja*: “Apotheoze nastanka Hrvatsko-Ugarskoga Kraljevstva i kršćanskih početaka njegovih dviju nacija” i “*Galleria degli uomini illustri* – nacionalni doprinos općoj Crkvi”.¹⁴ S ciklusom iz Muzeja za umjetnost i obrt usporediva je i galerija s prikazima četrdesetšestorice ugarskih i ugarsko-hrvatskih vladara od sv. Stjepana do Josipa II., pohranjena u Hrvatskom povijesnom muzeju u Zagrebu,¹⁵ a najopsežniji primjer slične težnje za *ilustracijom historije* predstavlja serija od čak osamdeset i šest koloriranih crteža “staro-ilirskih, hrvatskih, srbskih i bosanskih vladarah” koje je Ivana Mance okvirno datirala u posljednju četvrtinu 18. stoljeća te njezin nastanak načelno povezala sa šibenskim kulturnim krugom kao jednim od jadranskih žarišta ranonovovjekovnoga ilirizma.¹⁶

Uspriko sve snažnijem isticanju drevne prošlosti kao važnoga čimbenika nacionalnoga identiteta, likovne umjetnosti preporodnoga razdoblja, tj. prve polovice 19. stoljeća, kojoj – po svemu sudeći – pripadaju i slike iz Muzeja za umjetnost i obrt, pokazuju

¹³ Srebro, djelomično pozlaćeno, iskucano, 43 x 32,5 cm (usp. Lentić 1987: 194); 79M.

¹⁴ Usp. Premerl 2014: 23, 63.

¹⁵ Ulje na platnu, 40 x 30 cm, HPM 8641 – 8686, 8689. Uz ugarske i ugarsko-hrvatske vladare u ciklus je uključen i portret cara Franje I. Stjepana Lotarinškoga, supruga Marije Terezije. Usp. Schneider 1982: 33–34; Bregovac Pisk 1993: 148, kat. 22 te str. 243. Nastanak ovih – većim dijelom historiziranih – portreta datira se u 17. i prvu polovicu 18. stoljeća. Ipak, s obzirom na uključeni portret cara i kralja Josipa II. (car i suvladar majke Marije Terezije kao kraljice Ugarske i Hrvatske od 1765, a samostalni vladar od 1780. do 1790. godine), zaključnje ciklusa valjalo bi datirati u drugu polovicu 18. stoljeća.

¹⁶ Zagreb, Hrvatski povijesni muzej – Varaždin, Muzej grada Varaždina. Olovka ili kreda, tuš i akvarel na papiru. Usp. Mance i Bregovac Pisk 2016: 273–276; Mance 2016: 155–172. Opsegom daleko bogatiji, sa slikama iz Muzeja za umjetnost i obrt šibenski se ciklus *preklapa* jedino u prikazu Selimira, pri čemu valja imati na umu kako njegovoj cjelini danas nedostaju barem četiri crteža. Riječ je o prikazima Ostroila, Tomislava, Krešimira i Muncimira te vjerojatno još jednom prikazu pri kraju niza (usp. Mance i Bregovac Pisk 2016: 273).

manje zanimanje za vizualizacijom njezinih protagonista. Njima se, prikazujući složenije historijske prizore poput dolaska Hrvata u novu domovinu, odnosno na obalu Jadranskoga mora, na polju štafelnoga slikarstva počinju posvećivati tek Josip Franjo Mücke 1867. i Ferdinand Quiquerez 1870. godine¹⁷ pa *historizirani* portreti iz Muzeja za umjetnost i obrt u ikonografskom, ali i sadržajnom pogledu zapravo predstavljaju svojevrzni prežetak baroknoga razdoblja.¹⁸ S baroknim ciklusima povezuje ih i upotpunjenost latinskim napisima koji (učena) promatrača obavještavaju o identitetu prikazanih likova, jasno ga upućujući na *autoritet pisane riječi*, tj. na vezu prikazanoga s nekim od poznatih i potvrđenih historografskih tekstova. Čini se kako je upravo ta potreba potvrđivanja i osnaživanja likovnoga literarnim naposljetku odredila i sudbinu ovih slika, s konačnim određenjem u muzejskom depou. Iako su imena Ostroila, Selimira, Polislava i Godeskalka još 1840-ih očito (barem u nekim krugovima) bila smatrana povijesno utemeljenima, razvitkom historiografije u kasnijem 19. stoljeću promatrače slika i čitatelje napisa zasigurno je zbunjivala njihova povezanost s vladarskom čašću hrvatskih kraljeva.¹⁹ S druge strane, upravo zahvaljujući napisima, slike iz Muzeja za umjetnost i obrt moguće je sagledati u njihovu izvornom historografskom i literarnom kontekstu *dugoga trajanja* 17. stoljeća. U slučaju prve trojice prikazanih vladara, riječ je tako o tzv. *legendarnoj instituciji gotskih kraljeva* Ilirika, koja se, kao sastavni dio kontinuiteta hrvatske državnosti, direktno povezivala s *hrvatskim narodnim vladarima*.²⁰ Takav niz vladara temelji se na podacima iz *Ljetopisa popa Dukljanina* (*Barski rodoslov*; *Sclavorum regno*, druga polovica 17. st.), koji je tiskom prvi puta objavljen u knjizi *Kraljevstva Slavena* Mavra Orbinija (1601).²¹ U *gornjohrvatsku*

historiografiju uvodi ga Juraj Ratkaj u već spominjanom djelu *Spomen na kraljeve i banove* (1652), a široj publici dodatno približava Pavao Ritter Vitezović koji u popularnom, u Zagrebu tiskanom, kalendaru *Zoroast hervacki* za 1699. godinu, donosi poglavlje *RED I VERSZTA KRALYEV HERVATCZKIH, Pocsamssi od Osztrivoja*.²² Sam *Ljetopis* očuvao se u četiri osnovne redakcije: latinskom *Dukljaninovu* tekstu, njegovu talijanskom prijevodu iz pera Mavra Orbinija (1601), hrvatskom prijevodu prva dvadeset i tri poglavlja (s dodanom legendom o smrti kralja Zvonimira) te latinskom prijevodu potonjega teksta koji je 1510. godine sastavio Marko Marulić.²³ Niz vladara koji su nakon gotskih osvajanja zavladaali Bosnom, Dalmacijom i Hrvatskom sve redakcije započinju Ostroilom (sinom kralja Svelada te bratom vojskovođa Brusa i Totile), među čijim pak nasljednicima nalazimo i imena kraljeva Selimira i Polislava.²⁴

Upravo Ostroilovim *portretom* (sl. 2), duž čijega donjega ruba teče latinski napis “Ostroilus Regn[or]jum / Dal[matiae] Croa[tiae] Bosn[iae] rex / ea vi occupavit anno 547”, kronološki započinje i ciklus hrvatskih vladara i svetaca iz Muzeja za umjetnost i obrt. Slika prikazuje bradatoga muškarca zrele dobi u desnom poluprofilu, ogrnuta crvenim plaštom pred kojim je, na jednostavnom podnožju, odložena razvedena kraljevska kruna optočena biserima i dragim kamenjem. Blago uzdignuta pogleda, desnu ruku primiče grudima, u gesti primjerenijoj poslijetridentskom svecu. Ipak, krotkoga vladara sa slike, Juraj Ratkaj (nazivajući ga *Strogilus*) opisuje kao okrutnoga gotskoga vojskovođu i osvajača koji je 547. godine osvojio područje Mizije (kasniju Bosnu) te opustošio dalmatinske gradove Skradin i Salonu, dok je sina Svelada poslao pokoriti središnju Dalmaciju (kasniju Hrvatsku):²⁵

Anno siquidem Christianae salutis DXLVII. Strogilus Totilae frater Illyrici Regno per vim potitus, Mysiam inferiorem, quae nunc Bosna dicitur ingressus, cum & ipsam breui subiugasset, in Dalmatiam descendit, ac Vrbes maritimas depraedatus est; Scardonam Oppidum

¹⁷ Josip Franjo Mücke, *Dolazak Hrvata*, 1867, ulje na platnu, Zagreb, Hrvatski povijesni muzej; Ferdo Quiquerez, *Dolazak Hrvata k moru*, 1870, ulje na platnu, Zagreb, Hrvatski povijesni muzej. (usp. Gamulin 1995: 292, 295, 319, 321, 391, 393).

¹⁸ U svojoj studiji o historijskom slikarstvu u Hrvatskoj Marijana Schneider predlaže i određuje pojam historiziranoga portreta koji uvelike opisuje i slike iz Muzeja za umjetnost i obrt: “Kao jedno od područja i specijalnosti historijskog slikarstva treba spomenuti portret, koji bi se mogao označiti kao ‘historizirani’, budući da nije rađen prema živom modelu, nego je slično poput historijske kompozicije rekonstruiran prema starijim suvremenim portretima, obično grafičkim listovima. Prilično često ovakvi historizirani portreti nastaju u serijama, ali to više nisu tzv. ‘galerije predaka’, kakove su, najčešće u 18. stoljeću, naručivale pojedine plemićke obitelji, nego prikazane ličnosti povezuje ili razdoblje ili zanimanje, npr. vojni zapovjednici.” Kao primjer historiziranih portreta iz hrvatske likovne baštine (19. stoljeća) autorica kasnije navodi “likove istaknutih predstavnika dubrovačke kulturne prošlosti” koje je, prema starijim predlošcima i po narudžbi Luke Stullija, početkom 19. stoljeća u Dubrovniku izveo slikar Carmelo Reggio. Schneider 1969: 10–11, 20.

¹⁹ O razvitku hrvatske historiografije u 19. stoljeću, vidi: Strecha 2005: 103–116.

²⁰ Usp. Blažević 2008: 108. Vidi također: Mužić 1996: 7–80.

²¹ Orbini 1601. i Orbini 1999.

²² Usp. *ZOROAST HERVACKI, Aliti MESZECSNIK I DNEVNIK GOSZPODARSZKI, Na vsze Godische, kojse pise od porojenja Goszpodna Nassega 1699. K' poludanyu Okicckomu ztub 46 pomnyivo zracsunan*. Pritiszkan u Zagrebu [s. a.], s. p. [fol. 12v–13r]. Vitezović nabroja sljedeće kraljeve: 1. *Ostrivoj*; 2. *Szvevlad*; 3. *Szelimir*; 4. *Vladin*; 5. *Radomir*; 6. *Szadimir*; 7. *Rasimir*; 8. *Trebelin*; 9. *Szvetomir*; 10. *Zvonimir*; 11. *Sz. Budimir*; 12. *Szvetolik*; 13. *Vladiszlav*; 14. *Tomiszlav*; 15. *Szebeszlav*; 16. *Razbivoj i Vladimir*; 17. *Karanimir*; 18. *Tverdiszlav*; 19. *Ostrivoj*; 20. *Tolimir* te zaključuje: “Osztali Kralyi Hervatski vszikuliki v druggih Let Messečnikih nasliduvali budu: s tim csinimo Dospitak; BOGU HVALA.” Ostrivojem se u *Ljetopisu Popa Dukljanina* inače naziva kasniji vladar, kojega i sam Vitezović navodi pod brojem 19.

²³ O *Ljetopisu popa Dukljanina* vidi: Klaić 1967: 16–23, Perčić 1991, Mužić 2002.

²⁴ O ovim vladarima vidi: Mužić 2014: 17–20, 21, 28–30.

²⁵ Ratkaj 1652: 34.

Sl. 2: Neznani slikar, *Kralj Ostroilo*, prije 1846., ulje na platnu, 82,5 x 56,5 cm, Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt (foto: D. Sourek).

& Salonas totius Prouvinciae emporium diruit & euerit. His necdum malis satiatius, misit cum parte exercitus filium suum Sueiladum ad Dalmatiam Mediterraneam, quae nunc Croatia dicitur expugnandam, (olim Crouatia vti Coruati populi, vetustioribus verò Scriptoribus Latinis Curetae dicti, Lucani Poëtae versibus celebrati) [...]²⁶

Pavao Ritter Vitezović početak vladavine Ostroila (kojega naziva *Ostrivojem*) datira pak oko 495. godine, a njegova osvajanja – za razliku od Ratkaja – opisuje bez spomena pljačke i rušenja dalmatinskih gradova:

OSTRIVOI Pervi Kraly Hervaczki, Szin Szvevlada Kralya Gotszkoga, aliti Ruszkoga, koi v onih od Szevera Sztranah vladase, dosavsi z- kruto szilnom Vokszkom na Hervatzke strane okolu Letta 495. po

²⁶ “Tako je 547. godine kršćanskog spasenja Totilin brat Strogil, silom se domogavši Ilirskog kraljevstva, napao donju Miziju koja se sada naziva Bosnom. Kako je i nju zakratko podjarmio, spustio se u Dalmaciju i opljačkao primorske gradove; razvalio je i uništio grad Skardonu i Salonu, trgovišta čitave provincije. No ne zadovoljivši se ni ovim zlodjelima, poslao je sina Svejolada s dijelom vojske da osvoji središnju Dalmaciju, koja se danas naziva Hrvatskom. (Nekoć se nazivala Krovacijom, a narod Krovatima. Stariji su ih latinski pisci nazivali Kuretima, a proslavljeni su stihovima pjesnika Lukana)” (Rattkay 2001: 142–143).

Kristusevom porodyenju: Szprot komu podvignu-seszse Kraly Dalmatinszki i kraly od I[st]rie; ali obadva bihu obladana. I tada pocse kralyuvatti Osztrivoi nad Hervati; poszlavsi Szvevlada Szina ù Prigorszke Sztrane da ih oblada, à on osta ù Valyevu z mallimi seregmi, i bi predoblyen i ubien od Vojszke Czarigradszkoga Zapovidnika.²⁷

Pozivajući se na starije pisce (*Popa Dukljanina*, Marka Marulića, spomenutoga Ratkaja te Andriju Kačića Miošića), uspomenu na Ostroila kao prvoga u nizu slavenskih kraljeva sve do 19. stoljeća prenosi kajkavski pisac Tomaš Mikloušić. Poglavlje *Krályi Szlovénzki od Léta 547*. njegova djela *Izbor dugoványh vszakoverztnéh* (1821) otvara se tako sljedećim recima:

Pîsheju z-med oztâlég Diokleash, Marulush, Ratkaj (negda ztolne czirkve Zagr. Kononik y Lektor) y P. And. Kachich, da, kadbi vu Czarigradu Zapovédal Juztinian Czeszar, okololo Léta 538. neizmerna vnosina Gotov po vodyenyu, dvéh Szvevlada Gotzkoga Králya Szinov, Totile, y Oztroila, iz Polnochnéh ztránh jesze podigla, y kadabi nekuliko lèth po Vugerszkoy Szadashnoj harachili, y vsza zaterli, shli jeszu vu Panoniu, y proti Dalmaczii: Krály zadnyich Dalmatinszki vu Saloni, varashu chudnovito velikem, prebivajúchi, z-Krályem Iztrie szlosivshisze proti nyim izischli jeszu, ali po prepuztchényu Bosjem, koi gréhe szvojev prekershitelov kastigati je navaden, Krály Iztrie je poginul, Dalmatinszki ranyen vu Szalónu zaneshen, malo potlam takaj sitek dokonchal, oni pako vsze kotàre pod sze zpravivshi, gràde y szela po Bosnii y Dalmaczii porobili, y razmetali jeszu: zatém Totila vzemshi poloviczu Sherega chez Iztriu, y Akvileu vudril je nad Italiu y Szicziliu, y vszigde velike kvare y neprilike zrokuval, Oztroil pako ztoliczu szvoju izebral vu Dioklei vârashu, y kadabi Szina Szvevlada z-Sheregmi poszlal proti ztráni Horvatzke, koju on nepripravnu najdüchi takaj pod sze je zpravil, za toga Juztiniana Czeszara Sheregi na Oztroilla vudrili jeszu, y nyega zkonckali [...].²⁸

Čini se kako ni Mikloušić – iako spominje razaranje Salone – ne osuđuje Ostroilov osvajачki pohod. Štoviše, poraz i smrt vladarâ Istre i Dalmacije opisuje kao Božju kaznu za njihove grijehе, a za Ostrivojeva brata – ostrogotskoga kralja Totilu koji je poharao Italiju i Siciliju – suzdržano tek navodi kako je uzrokovao *velike štete i neprilike*. Ipak, i Ratkaj i Mikloušić Ostroila (i njegova sina Sjevlada) smatraju osvajačem i vladarom Bosne, Dalmacije i Hrvatske, zemalja koje se (obrnutim redoslijedom) navode i u napisu na slici iz Muzeja za umjetnost i obrt. Također, obojica pisaca početak Ostroilove vladavine smještaju u 547. godinu,²⁹ zabilježenu i na spomenutom napisu pod vla-

²⁷ Vitezović, *nav. dj.* 1699: s. p. [fol. 12v. – 12r].

²⁸ Mikloušić 1821: 37–38.

²⁹ Iako početak gotskih osvajanja smješta u 538, u samome naslovu poglavlja Mikloušić jasno naznačuje 547. godinu kao početak vladanja *kraljeva slovenskih*.

Sl. 3: Neznani slikar, *Kralj Selimir*, prije 1846., ulje na platnu, 82,5 x 56,5 cm, Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt (foto: D. Sourek).

darovom slikom.³⁰ Tako je – i usprkos vremenskoj distanci od gotovo dva stoljeća – zagrebački povjesničar Juraj Ratkaj i dalje određivao smjer Mikloušičeve interpretacije davnih događaja, no znakovito je da pisac 19. stoljeća, uz Ratkaja (te *Diokleša* i *Maruluša*) među svoje izvore uvrštava i Andriju Kačića Miošića, koji u *Razgovru ugodnomu* (1756) također donosi niz *slovinških* kraljeva započet Ostroilom.³¹

Sljedeći vladar (sl. 3) prikazan je kao mladić u lijevom poluprofilu. Na glavi mu je kruna (koja je na Ostroilovu *portretu* bila odložena na postolju), ogrnut je plaštom blijedoružičaste boje pričvršćenim ukrasnom kopčom, a u lijevoj ruci drži izduženo vladarsko žezlo. Mladoliko, golobrado lice krasi tek maleni brkovi, a uokviruje kosa koja u nježnim kovčama

pada na desno rame. Napis u donjem dijelu – Selimirus / Croat[iae] / Dalmatiae rex anno 559. – određuje ga kao Selimira, Ostrivojeva unuka koji je – iako poganin – za razliku od svojega oca (Ostrivojeva sina Szevlada) kojega je naslijedio 559. godine, pravedno postupao s kršćanskim podanicima, o čemu Ratkaj bilježi:³²

Hic Patri natura ac moribus longè dissimilis, tametsi & ipse Gentilis esset, omnes tamen sibi subiectos perhumaniter ac perbenignè habebat, Jus suum cuique tribuens, neminem laedi permittens, & in exigendis vectigalibus nullum inter Christianos ac Barbaros habens discrimen. Quare plerique de coetu fidelium, qui ob persecutionem & saevitiam Patris dilapsi fuerant redière, breuique effectum est, vt tota Croatia populosior, fuerit numerata;³³

Vitezović pak posve kratko navodi: “SZELIMIR, Szin Szevladov priè kralyesztvo: Kraly mirovan, kerstjane lyublyase i koterimusze podasse pod haracs. Umri v lettu kralyuvanya szvojega 27.”³⁴ Selimirovu vladavinu – tijekom koje su kršćani mogli napustiti svoja skloništa *u gorama i jamama* – hvali i Tomaš Mikloušić:

Selimir, Szin Szevlada za nyim Kralyujúchi, akoprém y on Poganín budúchi, vnogo véndar y sivilènyu od Otcza razlúchen je býl, veliku dobrotu y chlovechnoszt proti podlosnikom je kázal, med szvojemi poganini y kerscheniki vu dàche pobiranyu nikakovu razluku ni imal, zato vszi Kerztcheniki, koji pod Odczem nyegovém po gorah y jamah pozkrilisze jeszu býli, nazád povernulisze jeszu, y ovak Krályeztvo nyegovo vu kratkom vrémenu je verlo obilno z-pukom poztalo: Ládál je 31. léto, y preminul 590. Ztanuval je vu Skadru.³⁵

U prikazu Polislava (sl. 4) – koje napis u dnu slike opisuje kao kralja Dalmacije, Hrvatske i Slavonije (Polislaus Dalmatiae / Croatiae & Sclavoniae rex) slikar se poslužio svojevršnim *autocitatom*, zrcalno okrenuvši Selimirov lik te neznatno izmijenivši njegovu fizionomiju. Također, odjenuo ga je u plavu halju i ogrnuo crvenim plaštom. Kao i Selimirova, i Polislavova pravedna vladavina predstavljala je suprotnost onoj okrutnoga oca (ovoga puta kralja Vladislava). Izvještaj o Polislavu Juraj Ratkaj započinje stoga podsjećanjem na nesretnu sudbinu prethodnika koji je, zbog svojih grijeha, smrtno stradao u lovu.³⁶

³⁰ *Kronika popa Dukljanina* spomenuti događaj smješta u 357, a njezin latinski prijevod iz pera Marka Marulića u 537. godinu. Pavao Ritter Vitezović (1699) Ostrivojev (tj. Ostroilov) pak dolazak u Hrvatsku datira oko 495. godine, nadovezujući se u tome na Mavra Orbinija i njegovo djelo *Il regno degli Slavi* (1601).

³¹ Među ovim kraljevima – uz Ostroila – Kačić također navodi i Selimira te Tomislava (Polislava) (usp. Kačić Miošić 2010. [1756]). Uz brojna kasnija izdanja Kačićeva hrvatskoga teksta, valja spomenuti i njegov latinski prijevod, izdan u Budimu već 1764. godine (koji je također mogao biti poznat Mikloušiću): Kačić Miošić 1764.

³² Ratkaj 1652: 34.

³³ “Ovaj je po naravi i vladanju bio potpuno različit od svoga oca, i premda je i sam bio poganin, sa svojim je podanicima postupao nadasve uljudno i dobrotivo, podjeljujući svako svoje pravo, ne dopuštajući da itko bude povrijeđen i ne praveći nikakve razlike između kršćana i barbara u utjerivanju poreza. Stoga se u općinstvo vjernika vratila većina onih koji bijahu otpali zbog progona i okrutnosti njegova oca, te se zakratko dogodilo da je pučanstvo čitave Hrvatske postalo brojnije” (Ratkaj 2001: 143).

³⁴ Vitezović 1699: s. p. [fol. 12r].

³⁵ Mikloušić 1821: 38.

³⁶ Ratkaj 1652: 43.

Sl. 4: Neznani slikar, *Kralj Polislav*, prije 1846., ulje na platnu, 82,5 x 56,5 cm, Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt (foto: D. Šourek).

Extincto Wladislao non minùs infelici, quàm inopino mortis genere, vt nec annorum numerus, quibus regnauit, nec initium filij eius quo regnum suscepit, Poliszlai reperiatur, ita nimirum, vti proborum in benedictione memoria manet, sic apud DEUM inuisorum deperit, vt nec in annalibus prolixitas flagitiosè traductae vitae posteritati tradatur.³⁷

Zatim prenosi vijest iz *Ljetopisa popa Dukljanina* (koju, međutim, pripisuje Ludoviku Crijeviću Tuberonu) o Polislavovoj pobjedi nad Atilom, osporivši

³⁷ "Vladislav je umro ne samo nesretnom nego nenadanom smrću, pa se ne zna niti broj godina njegova vladanja, niti početak kraljevanja njegova sina Polislava. Tako i nije čudno da kao što u blaženstvu traje spomen na dobre, tako kod Boga nestaje spomen na mrske, pa se ni u ljetopisima potomstvu ne kazuje trajanje sramotno provedena života." Zatim Ratkaj nastavlja: "Ovaj je Polislav doista bio nadasve srčan mladić, pa tako Ludovik Tuberon propovijeda da se neustrašivo borio protiv Atila, koji se, sramotno otjeran iz njegova kraljevstva, povukao u Panoniju. Taj se autor ipak u ovome prevario i nedosljedan je samome sebi, a osobito se pobija time što zajedno sa svima drugima pravilno utvrđuje da je njegov otac Vladislav započeo vladati 703. godine od Krista, a kako smo gore kazali. Uopće je pak poznato da je Atila umro mnogo prije no što je Polislav došao na svijet, odnosno 454. godine. Taj je Polislav, premda nije za sobom ostavio nijednog muškog potomka, ipak udao svoju kćer koja je rodila dva sina" (Ratkaj 2001: 148–149).

joj vjerodostojnost. Pavao Ritter Vitezović ime ovoga vladara navodi kao *Tomiszlav* (određujući ga kao Vladislavova brata, a ne sina). Kao Tomislav isti je vladar, naime, imenovan u Orbinijevu *Kraljevstvu Slavena*,³⁸ kao i u Marulićevoj latinskoj redakciji *Ljetopisa popa Dukljanina* objavljenoj u djelu Ivana Lucića, *O Kraljevstvu Dalmacije i Hrvatske* (1666).³⁹ Za razliku od Ratkaja, Vitezović ne sumnja u kraljevu pobjedu nad Atilom, izvojevanu nakon brojnih bitaka:

TOMISZLAV, Brat Vladiszlavov, posztűpi na Kralyesztvo: i on bisse jak shivotom Mladenacz, i verli Junak; szuprot kojemu bisse zdvignul Vojszku Attila Kraly Ugerczki, i po vnogih Harczih, koje nyim ucsini, uszigdar bisse predoblyen i ù big zagnan Attila. Umri Tomiszlav trinajsztu letto kralyevanja szvojeja.⁴⁰

Na *strašan primjer* oca upozorava ponovno Tomaš Mikloušić, ističući zatim Polislavove viteške vrline:

Boleszlav, ali: Poliszlav, vidèchi ztrashnu példu Otcza szvojeja, vitesztvo szvoje z-velikemi krépoztmí je okinchil, y kadabi 17. léth dréchno kralyual prez odvetka je vumerl okolo léta 724. Iz Kchere véndar vudate dva Znuke je imel, zmed kojéh X. Szebeszlav, ztareshi na ztoliczu Kralyevzku je izishel.⁴¹

Četvrti vladar (sl. 5) ponovno je prikazan kao bradati muškarac zrele dobi. Okrunjen je već poznatom krunom optočenom biserima, ogrnut crvenim plaštom, a lijevom rukom pridržava palminu granu kao simbol mučeništva. Kao slavenskoga kralja i mučenika Godeskalka, određuje ga i latinski napis u donjem dijelu slike: *Godescalcus / Sclavoniae Rex et Martyr*. Za razliku od prethodnih kraljeva koji – kako je istaknuto – svoj *literalni legitimitet* crpe još iz *Ljetopisa popa Dukljanina*, Godeskalk je osobni Ratkajev prilog genealogiji narodnih vladara, osnažen autoritetom slavnoga crkvenoga povjesničara, kardinala Cesarea Baronija i njegova djela *Annales Ecclesiastici* (1588–1607). Ratkaj naime donosi pripovijest o vladaru koji je na slavenskom prijestolju naslijedio Miroslava – sina hrvatskoga kralja Krešimira – te svoje podanike odvrćao od poganstva i privodio kršćanstvu. Njihov otpor završio je mučeničkom smrću Godeskalka i njegove supruge te povratkom kraljevstva staroj vjeri:⁴²

Iam supra retulimus, Miroslauum Crescimerij filium annis quatuor Sclavoniae praefuisse, cui Godescalcus in Regnum successit. Hic Princeps Authore Baronio, in Annum Millesimum sexagesimum quintum, Christianae Religionis studiosissimus extitit propugnator, qui cum per plures annos regnando magnam Sclavoniae partem, à paganismo ad fidem conuertisset, & in reliquis conuertendis indefessè laboraret, ab ijsdem

³⁸ Orbini 1601: 212, 240.

³⁹ Lučić 1666: 290 (Lučić, 1986).

⁴⁰ Vitezović 1699: s. p. [fol. 13v].

⁴¹ Mikloušić 1821: 43.

⁴² Ratkaj 1652: 53–54.

Sl. 5: Neznani slikar, *Kralj Godeskalk*, prije 1846., ulje na platnu, 82,5 x 56,5 cm, Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt (foto: D. Sourek).

coniruatione facta comprehensus, ac fustibus caesus, deindè per singulas Sclauorum ciuitates ductis ad ludibrium, cùm à Christi nomine flecti non potuisset, truncatis manibus & pedibus in plateas corpus eius proiectum est, caput verò dissectum, pagani conto praesigentes, in titulum victoriae DEO suo Radigozt (quod interpretari potest charus hospes) immolauerunt: ipsiusque Vxor Regis Danorum filia nuda diù coesa est, ac demùm cunctis occisis, qui perstiterunt in fide, omnes Sclauì ad paganismum relapsi sunt, auctore huius cladis Plusso, qui sororem Godescalci habuerat, qui & ipse domum reuersus obruncatus est. Hactenus Baronius ex Adam.⁴³

⁴³ “Već smo prije kazali da je na čelu Slavonije četiri godine bio Krešimirov sin Miroslav, kojega je naslijedio Godeskalk. Ovaj je knez, prema autoru Baroniju, za godinu 1065. bio najrevnijim braniteljem kršćanske vjere. Budući da tijekom nekoliko godina svoje vladavine bijaše obratio od poganstva na vjeru velik dio Slavonije, a neumorno se trudio da obrati i preostale, oni su se urotili i uhvatili ga. Izudarali su ga toljagama, a potom ga za porugu vodili po nekim slavonskim gradovima. Budući da ga nisu mogli odvratiti od Kristova imena, odsjekli su mu ruke i noge, a tijelo bacili na ulicu. Odsječenu su glavu pogani natakli na vrh koplja i žrtvovali u čast pobjede svome Bogu Radigostu (koji se može protumačiti kao ‘carus hospes’), a njegovu su ženu, kćer kralja Dardanaca [Danaca; op. a.], dugo nagu tukli. Pošto su ubijeni svi oni koji su ustrajali u vjeri, napokon su se svi Slaveni vratili poganstvu. Kolo vođa ovog pokolja bijaše Plus, muž Godeskalkove sestre, koji je na povratku kući i sam ubijen. Dovde Baronio od Adama” (Rattkay 2001: 156).

Kao zasebnoga Slavonskoga vladara i žrtvu svojih poganskih podanika, Godeskalka spominje i Tomaš Mikloušić, prenoseći Ratkajev opis tragične sudbine kralja i kraljice:

Szlavonia, zkupa z-Horvatzkum, y Dalmaczium gdagda pod lãdanyem jednoga bila je, gdagda imala je lazto vite szvoje Ladavcze, z-med kojéh S. Godeskalk, od Szlavonczev, josh poganinov, vumorjen, zadnyj je bil; ov najmre vishe léth ladajüchi terszilsze je vnoge na právu Véru obernuti, zãto od nekojéh puntarszkéh poganinov pograblyen, kervolochno bijen, od mézta na obshanozt vodyen, nehotèchi od Sz. Kristusheve Vére odztüpati, z-odrézanemi rukami, y nogami na vulyiczu hitchen je bil: zadnyich y gláva odszéchená, na kolecz je nateknyena za aldov krivomu bogu, Radigozt, zvanomu: zatém y nyegova Tovarushicza, Dànie Krãlyá Kchi, tuchena y vubita, oztali takaj kerscheniki pomorjeni, y ovak vszi Szlavonczi na krivu véru nazadsze povernuli jeszu bili.⁴⁴

Mikloušić spremno preuzima izvještaj o *slavonskom kralju i mučeniku* (odrednicu koju zatičemo i na napisima pod prikazima vladara na Šubarićevoj grafici, koricama Misala Jurja od Topuskoga i slici iz Muzeja za umjetnost i obrt), ne sumnjajući u vjerodostojnost svojega izvora. Pa ipak, iako u XI. tomu velebna Baronijeva djela zaista pronalazimo odlomak o slavenskom vladaru Godeskalku istovjetan onom u *Spomenu na kraljeve i banove*, Ratkaj u svojoj knjizi prešućuje uvodni dio izvješća koji cijeli događaj smješta u Slavenima nastanjene predjele daleke Hamburgške biskupije (u vrijeme tamošnjega nadbiskupa Adalberta, 1065. godine), istovremeno ne skrivajući (u novim literarnim okolnostima posve začuđujuće) podrijetlo Godeskalkove supruge – kćerke danskoga kralja (*Regis Danorum filia*; kod Mikloušića: *Dànie Krãlyá Kchi*).⁴⁵ Iako je na Ratkajevu pogrešku upozorio već pavlinski pisac Josip Bedeković (1752),⁴⁶ literarno, a potom i likovno, prenošenje priče s europskoga sjevera u Kraljevinu Slavoniju moglo je biti potaknuto željom za isticanjem vlastitih kršćanskih početaka u vremenu koje je prethodilo ugarskom kralju Ladislavu i njegovim naporima oko osnutka Zagrebačke biskupije krajem 11. stoljeća.⁴⁷ Osim na slici iz Muzeja za umjetnost i obrt, Godeskalkov lik – s napisom koji ga također određuje kao slavonskoga kralja i mučenika – susrećemo na već spomenutoj

⁴⁴ Mikloušić 1821: 61.

⁴⁵ “Hoc eodé anno [1065], qui vigesimus secundus numeratur Adalberti Archiepiscopi Hamburgensis, Sclauorum Ecclesia sub eius metropoli constituta, multis nobilitata est martyribus: inprimis verò Godeschalco Principe, Christianae religionis studiosissimo propugnatore[...].” (Baronio 1616: 91 [I. izd: 1588–1607]).

⁴⁶ Usp. Bedeković 1752: 234–235; Bedeković 2017: 220.

⁴⁷ Prvo pisano svjedočanstvo o ustanovljenju Zagrebačke biskupije, tzv. *Felicijanova isprava*, sastavljena 1134. godine, navodi kako je kralj Ladislav “uspostavio Zagrebačku biskupiju, naime (u želji) da bi biskupska briga vratila na put istine one koje je zabluda idolopoklonstva otuđila od štovanja Boga” (Margetić 1994: 9).

Šubarićevoj grafici iz 1652. godine te na koricama Misala Jurja iz Topuskoga u riznici zagrebačke katedrale.

Godeskalkovim *portretom* završava niz legendarnih (ili *posuđenih*) hrvatskih vladara te se pred gledateljem (ciklusa iz Muzeja za umjetnost i obrt), kao i čitateljem (Ratkajeva i Mikloušićeva teksta), počinju nizati poznatija (te historijski i kanonski potvrđena) vladarska i svetačka imena. I Ratkaj i Mikloušić izvješća o Godeskalkovoj mučeničkoj smrti nastavljaju, naime, predajom o ponovnom ujedinjenju Slavenskoga, Hrvatskoga i Dalmatinskoga Kraljevstva pod krunom kralja Zvonimira. Poslije Zvonimirove smrti vladarsko je pravo prešlo na njegovu suprugu Jelenu Lijepu koja ga je pak – nakon što joj je ovaj pomogao savladati protivnike među hrvatskim velikašima – oporučno ostavila svojemu bratu, ugarskom kralju Ladislavu. Ratkaj o tome piše:⁴⁸

Cùm verò Godescalcus Martyrium subiisset, orbatum Sclavoniae Regnum Principe, post longas inter dissidentes Procures agitatas controuersias, tandem Zuonimero adhuc tùm in viuis Dalmatiae & Croatiae imperanti defertur; vt quae ferè semper Regna eodem gaudebant Principe, iam rursus eiusdem Regis Imperio, ac societatis foedere iungerentur. Coeperat Imperij lura Coniux Zuonimeri eodem defuncto Ladislai Soror exercere, cùm nonnulli Principum, qui viri sui hostes fuerant, arma parassent, quibus Reginae regna illi relicta vellent adimere: illa in nomine IESV Ladislai Fratris auxilium implorans obtinuit, vt & ipse suas cogeret copias, ferretque Sorori opem quâ fugatis aduersarijs, quae sua erant tranquillè imposterum retineret. Interiecto dein tempore, septimo iam elapso Regiminis anno, moriens & illa eadem Regna Ladislao Fratri, quo nemo illin sanguine propinquus erat, reliquit; ipse verò ea regna Hungariae adiunxit Coronae.⁴⁹

Upravo taj prijelomni događaj stoji na kraju druge knjige *Spomena na kraljeve i banove*, kao i na kraju Mikloušićeva osvrtu na *kràlye szlovénzke* te čitatelja uvodi u suvremeni kontekst stoljetne državne zajednice kao političkoga i društvenoga okvira obaju pisaca, ali i naručitelja i slikara našega ciklusa. Valja

⁴⁸ Ratkaj 1652: 54.

⁴⁹ “Budući da je Godskalk umro mučeničkom smrću, slavensko je kraljevstvo ostalo bez vladara. Nakon dugotrajnih prepirki među nesložnim odličnicima, konačno su se obratili Zvonimiru koji je tada još bio na životu i vladao Dalmacijom i Hrvatskom, da bi se kraljevstva koja su se gotovo uvijek radovala istome vladaru iznova povezala vladavinom istoga kralja i političkim savezom. Pošto je Zvonimir umro, vladarska je prava stala obnašati njegova supruga, Ladislavova sestra, kadli su se neki velikaši, koji bijahu bili neprijateljima njezina muža, latili oružja s pomoću kojega su htjeli kraljici oduzeti ostavljeno joj kraljevstvo. Ona je, u Kristovo ime moleći pomoć brata Ladislava, dobila obećanje da će i on sam skupiti čete i pružiti pomoć sestri da razbije neprijatelje da bi ubuduće mirno držala ono što je njezino. Nakon nekog vremena, odnosno pošto je stekla sedma godina njezine vladavine, i ona je na samrti ostavila ista ta kraljevstva bratu Ladislavu, koji joj je bio najbliži krvni rod. On je pak ta kraljevstva pridružio Kraljevstvu ugarske krune” (Rattkay 2001: 155–156).

spomenuti i kako, pišući u burnim vremenima buđenja nacionalne svijesti nakon Napoleonskih ratova (na koje se i osvrće na kraju odlomka), ali i s proširenim historiografskim uvidom, Mikloušić Ladislavovo pravo na krunu ne povezuje samo sa sestrinim nasljedstvom i vojnim zauzimanjem zemlje, već i s konačnim izborom hrvatskih velikaša; Nakon izvještaja o Godeskalkovoj smrti i padu Slavonije u poganstvo, on nastavlja:

kaj vidèchi Zvonimìr y ovu ztràn podsze je zpravil, ter ovak vsza tri Kralyetzva, Dalmaczia, Horvatzka, y Szlavonia vszigdar szkupa pod jedném oztalejeszu, kak nye zkupa ladal je Zvonimìr, doklam léto po Kristushevém Nàrodyenyu 1084 vsza zkupa szvojoj Tovarushiczi, Lepi, Ladislzava Kràlyu Szeztri oztavivshi iz szvéta ovoga je preminul. – ali kadabi nekoji z-med Velikàshev nyu iz sztolicze izhititi hoteli, ona pomoch od Brata dobivsha nye na podlosnozti je prignàla, doklam y ona zadnyìch chez 7 léth, vumirajúcha, vsza tri zkupa Bratu Ladislzavu, kakti naj blisnyemu Rodyàku, vu zadnye vòlye Odluki je oztàvila: kak y dogodilosze je; ar, kadabi po szmertì nyeini Velikàshi hotèchi vszàki szebi sztoliczu kralyevzku privlèchi, vszakojachke nezrednoszti povszúd delali, tak da nekoì Velikàsh velike krivicze priemshi, terpèti nemogùch, berse k-Ladislzavu Kràlyu je ishel, y nyega nagovoril, da on ova Kralyetzva k-Vugerzki Koruni pribavi: ter on zapravivshi Sherege na naglom je doshel, y nepripravne, ter neszosne lehko je predobil: medtém toga vidèchi Horvati Sz. Ladislzava pravichno y mùdro lādanye, y ravnyane zadnyich y szami szebe k-Vugerzki koruni pridali jeszu, tak vèndar da pod Bàni szvojemì nepreztancze oztali jeszu. Ter od potlam nepreztancze z-Korunom Vugerszkum ovo troje kràlyéztvo szloseno je bilo, doklam po Napoleonu Bonaparte, za vrème Francuzkem Czeszaru, po kriviczi razdrapano je poz-talo.⁵⁰

Kao i Ostroilo, i Jelena Lijepa (sl. 6) prikazana je s odloženom kraljevskom krunom, pa vladar i vladarica tako ikonografski suptilno omeđuju razdoblje državne samostalnosti. Blago nasmijano kraljičino lice prikazano je u lijevom poluprofilu, a uz uobičajeno žezlo, jedina je od prikazanih likova ogrnuta hermelinskim plaštom kao jasnim pokazateljem vladarskoga dostojanstva. Njezina uloga u mirnom prijenosu vlasti istaknuta je pak u latinskom napisu: Lepa, Dalm[at]iae, Cro[at]iae, Slav[oni]ae regina / fratri suo divo Ladislao testamentali/ter regna sua legavit. Upada pri tome u oči pravna formulacija teksta prema kojoj je kraljica bratu Ladislavu oporučno (*testamentali*) ostavila kraljevstva Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, a koja očito proizlazi iz Ratkajeve interpretacije povijesnih događaja. Prema njoj, ugarski kralj nije vlast nad trima kraljevstvima stekao vojnom silom, nego mu je nju, na samrti, tj. upravo oporukom[!], mirnim putem i kao zakonitom nasljedniku (budući da kralj Zvonimir nije imao živih potomaka),

⁵⁰ Mikloušić 1821: 61–62.

Sl. 6: Neznani slikar, *Kraljica Jelena Lijepa*, prije 1846., ulje na platnu, 82,5 x 56,5 cm, Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt (foto: D. Šourek).

predala sestra.⁵¹ Treću knjigu svoje *Memorije* Ratkaj stoga započinje pozivanjem na tu oporuku, osuđujući podjedno praksu Ugarske dvorske kancelarije koja hrvatske zemlje naziva *podjarmljenim dijelovima*.⁵²

Diuus Ladsilavus decente Lepa Regina sorore, cū iam et horum gubernacula suscepisset Regnorum testamento sibi à sorore legatorum [...] Quamobrem quā ratione hodie Hungaricæ Cancellariæ stylus subiecta hæc sibi Regna vendicet, ac partes subiectas appellet, non video.⁵³

Pišući stoljeće nakon Ratkaja, Josip Bedeković prvo iznosi mišljenje kako je, nakon smrti kralja Zvonimira, Ladislav krunu stekao izborom velikaša (*optimata*), no odmah dodaje kako drugi tvrde da mu je kraljevstva Dalmacije, Hrvatske i Slavonije svojom

⁵¹ Sličan opis događaja prenose i *Bečka ilustrirana kronika* (*Chronicon pictum Vindobonense*, 1358) te *Ugarska kronika* (*Chronicon Hungarorum*, 1488) Jánosa Thuröczyja (usp. Nemet 2006: 73–92 i ondje navednu raniju literaturu).

⁵² Ratkaj 1652: 56–57.

⁵³ "Sveti Ladislav je, nakon smrti svoje sestre, kraljice Lepe, preuzeo upravljanje nad ovim kraljevinama koje mu je sestra oporučno ostavila. [...] Zbog toga ne vidim prema kojoj osnovi Ugarska kancelarija danas prisvaja ove kraljevine kao sebi podložne te ih naziva *podjarmljenim dijelovima*" (Rattkay 2001: 158).

oporukom ostavila sestra.⁵⁴ Srodnim tumačenjem (S. Ladislavs Rex Vngariae Regna Illyrici / A Sorore Legata Haereditate Accipit) popraćen je i sadržaj velike svodne slike u refektoriju Ilirsko-ugarskoga kolegija u Bologni,⁵⁵ a (samo) likovnim jezikom istu poruku prenose i preostala dva povijesna Jelenina prikaza nastala u kulturnom krugu Zagrebačke biskupije. Na jednoj od slika koje su nekoć krasile krilni oltar sv. Ladislava u sjevernoj apsidi zagrebačke katedrale (oko 1690) prikazana je tako kraljica Jelena kako kralju Ladislavu pokazuje na skupinu velikaša s grbovima Hrvatske, Slavonije i Dalmacije,⁵⁶ a i Jelenin kip – kao važan dio središnjega skulptoralnoga ansambla – na glavnom oltaru crkve sv. Ladislava u Pokupskom (1739) popraćen je štitom na kojem je izvorno bio naslikan sjedinjeni grb *Trojednoga Kraljevstva*.⁵⁷ U svakom slučaju, pozivanje na miran prijenos vlasti, kao temelj jednakopravnosti Ugarske i Hrvatske u zajedničkoj državi, bilo je aktualno i u vrijeme Zechenterova posjeta Varaždinu 1846. godine. Svega dvije godine ranije (1844), Stephan von Horvát (István Horváth) izdaje naime njemačku knjižicu naslovljenu *O Hrvatskoj kao osvajanjem stečenoj ugarskoj pokrajini i pravom dijelu kraljevine Ugarske*,⁵⁸ u kojoj hrvatska politička prava negira upravo argumentom Ladislavova vojnoga zauzimanja zemlje, bez ikakva Jelenina posredovanja.⁵⁹ U odgovoru na Horvátove teze, izdanom već 1846. godine (*Odnos Hrvatske prema Ugarskoj*), Franjo Žigrović Pretočki, veliki bilježnik Križevačke županije, ponovno pak upućuje na ulogu Zvonimirove supruge i Ladislavove sestre te izrijekom spominje njezinu oporuku (*Testament*).⁶⁰ Konačno, na istu je oporuku podsjećao i napis na *portretu* kraljice Jelene Lijepe, snažeći tako na-

⁵⁴ "[...] *D. Ladislaus*, vel optipantum delectione, ut quidam arbitrantur, vel ut alii contendunt, Testamento *Lepae* sororis, Regnum hoc [*Dalmatia*] cum *Croatia*, & *Slavonia* (ut uberius postea de his disseremus) in nomen Imperii *Hungarici* ad A. C. 1091. adscripti" (Bedeković 1752: 163). "[...] Ladislav, ili izborom optimatâ kao što neki smatraju, ili kao što tvrde drugi oporukom sestre Lepe (*Lepa*), pripisao je 1091. god. poslije Krista ovo kraljevstvo [*Dalmaciju*] zajedno s Hrvatskom i Slavonijom (*kao što ćemo o tome kasnije opširnije raspravljati*) na ime Ugarske" (Bedeković 2017: 161).

⁵⁵ "Sveti Ladislav, kralj Ugarske, nasljedstvom prima Ilirski kraljevstva što mu ih oporučno ostavi sestra" (o osliku u Bologni i Ratkajevoj formulaciji translacije kraljevske vlasti s Jelene na Ladislava kao izrazu stava i ideologije onodobnih hrvatskih i slavonskih staleža vidi u: Premerl 2014: 25–29).

⁵⁶ Ioannes Eisenhardt, *Hrvatski velikaši pred kraljem Ladislavom i kraljicom Jelenom*, 1690, ulje na dasci, Zagreb, Muzej Grada Zagreba (o ciklusu, čije su sačuvane slike danas pohranjene u Muzeju Grada Zagreba i zagrebačkom Muzeju za umjetnost i obrt, vidi: Cvetnić 2000: 83–108 i ondje navedenu raniju literaturu).

⁵⁷ Usp. Baričević 1974: 178.

⁵⁸ Horvát 1844.

⁵⁹ Usp. Balta 2006: 365.

⁶⁰ Žigrović Pretočki 1846: 20–21. O Franji Žigroviću Pretočkom vidi npr. Szabo 2010: 53–69 (i ondje navedenu raniju literaturu).

Sl. 7: Neznani slikar, *Sv. Kvirin*, prije 1846., ulje na platnu, 82,5 x 56,5 cm, Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt (foto: D. Šourek).

Sl. 8: Neznani slikar, *Bl. Augustin Kažotić*, prije 1846., ulje na platnu, 82,5 x 56,5 cm, Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt (foto: D. Šourek).

cionalnu samosvijest posjetitelja dvorane u varaždinskoj županijskoj palači.

Slijede tri svetačka *portreta*: par biskupa – sisačkoga sv. Kvirina i zagrebačkoga bl. Augustina Kažotića – te lik sv. Ivana Pustinjaka, sina legendarnoga hrvatskoga kralja Gostumila. I ove su slike providene napisima: Sanctus Quirinus / Episcopus Sisciensis; Sanctus Augustinus / Episcopus Zagrabiensis; Ivanus Gostumili / Croatiae Regis filius (sl. 7–9).

Dvojica biskupa prikazana su ogrnuta brokatnim pluvijalima, s mitrama i pastoralima. Kao i kraljevi Želimir i Polislav, ponavljaju isto kompozicijsko rješenje u zrcalnim impostacijama – Kvirin kao golo-bradi mladić, u desnom, a Augustin kao starac sjede brade, u lijevom poluprofilu. Sv. Ivan Pustinjak prikazan je pak kao mladi, bradati muškarac u jednostavnoj odjeći, s križem od pruća u lijevoj ruci. Pogled usmjera prema nebu, a blago uzdignutu glavu okružuje mu posve tanki trak aureole.

Slike sv. Kvirina i bl. Augustina Kažotića predstavljaju svojevrsnu *nebesku galeriju* povijesne Zagrebačke biskupije (iz koje su ovdje isključeni uobičajeni *ugarski sveci* poput Stjepana, Ladislava i Emerika), a kao ikonografski par dvojica biskupa prvi su puta zabilježena već 1636. godine, kada je povjesničar, bosanski biskup i zagrebački kanonik Ivan Tomko

Mrnavić njihove slike oporučno ostavio zagrebačkom biskupu Franji Hasanoviću Ergeljskom (1628–1637).⁶¹ Od tada će se u ikonografiji Zagrebačke Crkve biskup kasnoantičke Siscije često povezivati sa zaslužnim zagrebačkim biskupom s početka 14. stoljeća – upućujući tako na teritorijalnu i simboličku isprepletenost dviju dijeceza.⁶² Mnogo rjeđi ostat će pak likovni prikazi sv. Ivana Pustinjaka (Hrvata). Čašćenje ovoga sveca razvilo se u Češkoj, gdje je, prema predaji, i živio krajem 9. stoljeća, a u hrvatskoj se historiografiji njegov spomen bilježi tek od 17. stoljeća. U ikonografiji Zagrebačke (nad)biskupije njegov se pak lik prvi puta javlja upravo na naslovnoj grafici Ratkajeva *Spomena na kraljeve i banove* (1652). Ponovno ga zatim susrećemo na već spomenutim koricama *Misala Jurja iz Topuskoga* te na svodnom osliku u refektoriju Ilirsko-ugarskoga kolegija u Bologni, a poznata su i dva njegova prikaza nastala u okrilju pavlinskoga reda – u sklopu zidnoga oslika kapelice sv. Ivana Krstitelja na Gorici kraj Lepoglave (1731) te na štafelajnoj slici iz nekadašnje-

⁶¹ Premerl 2014: 77. O Mrnavićevoj oporuci vidi: Kurelac i Tvrtković 2011: 29–46.

⁶² Usp. Šourek 2011: 353–367.

Sl. 9: Neznani slikar, *Sv. Ivan Pustinjak*, prije 1846., ulje na platnu, 82x 56,5 cm, Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt (foto: D. Šourek).

ga pavlinskoga samostana u Križevcima (druga polovica 18. st.).⁶³

Sv. Kvirin, bl. Augustin te sv. Ivan – kao i prethodno spomenuti vladari – svoje mjesto također pronalaze na stranicama Ratkajeve *Memorije*, a njihove slike iz ciklusa u Muzeju za umjetnost i obrt još jasnije od prethodnih ukazuju na povezanost s njezinom naslovnom grafikom. Uz već spomenute srodnosti u impostaciji likova, kao i oblicima mitrâ i pastoralâ (s karakterističnim tekstilnim *privjescima*), u slučaju sv. Kvirina i bl. Augustina o toj vezi govori još jedna, ikonografska, pojedinost. Dok svi stariji prikazi na području povijesne Zagrebačke (nad)biskupije sv. Kvirina redovito prikazuju s dugom bradom, na Šubarićevoj je grafici, kao i na slici iz Muzeja za umjetnost i obrt, prikazan golobrad. Istovremeno je bl. Augustin koji se pak često prikazivao golobradim,⁶⁴

⁶³ Usp. Premerl i Kurelac 2012: 11–31 (i ondje navedenu raniju literaturu). O prikazu sv. Ivana na svodu refektorija Ilirsko-ugarskoga kolegija u Bologni vidi također: Premerl 2014: 41–48.

⁶⁴ Npr. slika u Dijecezanskom muzeju Nadbiskupije zagrebačke (vjerojatno s početka 18. st.); mramorni kip koji je za oltar posvećen sv. Jurju i bl. Augustinu Kažotiću u Zagrebačkoj katedrali 1749. godine izradio riječki kipar Antonio Michelazzi (danas u župnoj crkvi bl. Augustina Kažotića u Lupoglavu kraj Dugoga Sela); slika u Muzeju grada Zagreba (1747); emajlirani

u oba slučaja predstavljen kao starac, s dugom (sijedom) bradom. Osim likovnih i ikonografskih karakteristika, veza grafike i slika očituje se i u identičnim (i opet karakterističnim) formulacijama pratećih napisa. I Kvirin i Augustin na njima, su, naime, nazvani svetima (iako je potonji formalno uvršten *tek* u red blaženika, svetim ga se naziva i u nekim drugim povijesnim tekstovima i napisima),⁶⁵ dok je u slučaju sv. Ivana (usprkos prikazanoj aureoli) izostavljena svaka odrednica njegova *nebeskoga statusa*.

Konačno, čini se kako i likovi Ostroila i Godeskalke te Selimira i Polislava (uz nešto veću umjetničku slobodu) svoje uzore pronalaze na Šubarićevoj grafici, ugledajući se, tj. zrcalno prenoseći njegova rješenja kraljeva Godsekalka i Budimira. Od grafike izrazitije odstupaju tek *portreti* kraljice Jelene Lijepe i sv. Ivana Pustinjaka, pri čemu ne treba zanemariti mogućnost da su i oni nastali po uzoru na neka druga, danas nepoznata djela. Ipak i kraljica Jelena Lijepa prikazana je s karakterističnom krunom i žezlom, po uzoru na vladarske insignije Šubarićevih kraljeva, a svoj osnovni atribut – križ u lijevoj ruci – zadržao je i sv. Ivan. Ciklus slika iz Muzeja za umjetnost i obrt odabirom i načinom prikaza povijesnih osoba nedvojbeno dakle ukazuje na blisku povezanost s historiografskim djelom Jurja Ratkaja, a sa Šubarićevom se pak grafikom poklapa brojem i – uvelike – načinom prikaza svetačkih i vladarskih likova. Ipak, u tematskom pogledu valja zamijetiti i određeno odstupanje vidljivo u snažnijem naglašavanju vladarske komponente koja sada uključuje i poganske kraljeve Ostroila i Selimira koji su – zajedno s Polislavom i Jelenom Lijepom – *istisnuli* Šubarićeve svetačke likove Jeronima, pape Kaja, Konstantina (Ćirila) te kralja Budimira. U skupinu *kraljevskih svetaca* moguće je pritom uvrstiti i slavenskoga kralja i mučenika Godsekalka te sv. Ivana Pustinjaka, uz sv. Kvirina i bl. Augustina Kažotića (kao predstavnike lokalne, zagrebačke Crkve) prisutne u oba ikonografska programa. Napoljetku, u odabiru Ostroila i Jelene Lijepe te prikazu odloženih kraljevskih kruna na njihovim *portretima*, očituje se želja za svojevrsnim ikonografskim omeđivanjem *herojskoga*

medaljon na pastoralu iz riznice Zagrebačke katedrale (1750), rad zlatara Adama Antona Friza. O ikonografiji bl. Augustina Kažotića u Zagrebačkoj nadbiskupiji vidi: Plukavec 2005: 29–37. Više o slici iz Dijecezanskoga muzeja: Kukuljević Sakcinski 1856: 47, Dočkal 1940: 18–19. O Michelazzijevu mramornom kipu: Šourek 2007: 153–166 (i ondje navedena ranija literatura). O slici iz Muzeja grada Zagreba: Kukuljević Sakcinski 1856: 49, Dočkal 1944: 169, Tkalčić 1885: 125, N. N. 1942: 9. O pastoralu iz riznice zagrebačke katedrale: Lentić 1983: 190. Kao golobrad – u paru s bradatim sv. Kvirinom – bl. Augustin Kažotić prikazan je i na zidnoj slici u refektoriju Ilirsko-ugarskoga kolegija u Bologni (usp. Premerl 2014: 73–80). Konačno, blaženikov lik (*plešive / čelave glave*) podudara se i s njegovim opisom koji nam u svojem djelu prenosi Krčelić: “Bil je pako Augustin Szveti, oszebujno viszok, kaj Messna Ruha, Kasule, i Kipi nyegovi potvergyuju. Glavu plessivu boleye, Ochi chiszte, i veszele imal je” (usp. Krčelić 1747: 46–47).

⁶⁵ O beatifikaciji Augustina Kažotića usp. Buturac 1942: 28. Opširnije: Biškup 2002: 82–85, 162–163.

razdoblja narodnih vladara, jasno zaključenoga prijenosom vlasti na mađarske Arpadoviće. Ipak (i usprkos Zechenterovu oduševljenju), literarni i likovni okvir preporodnim težnjama u ovom je slučaju pružilo historiografsko djelo *na zalazu*.⁶⁶ Iako će se burne 1848. godine Varaždinska županija u potrazi za novim vizualnim identitetom još jednom okrenuti motivu iz legendarne prošlosti zamijenivši (privremeno) stari *erdödyjanski* grb novim, s prikazom slavenske braće Čeha, Leha i Meha,⁶⁷ predaja o *gotskim* kraljevima već je i u školskim udžbenicima prepustila mjesto podatku o doseljenju Hrvata u 7. stoljeću. Tako već u knjižici *Kratki zavjetek zemelyzkoga izpiszavanja Horvatske i Vugerzke zemlye*, prvi puta izdanoj u Varaždinu 1823. godine, Antun Rošić u poglavlju naslovljenom *Od Horvatzke zemlje (Croatia)*, navodi:

Dersava ova, koju szada Horvatzku zemlyu imenujemo, pod Rimlyani zvalasze je Liburnia, y nachinyala je ztran velikoga Illyriuma, koj negda pod Rimlyani od izhoda, do zahoda jesze pretezal – keszneshe vu szedmom najmre ztoletju, od Horvatov, koji proti Avarczem biliszu zezvani, ter potlam ovde naztaniliszusze, Horvatzka zemlyja je nazvana.⁶⁸

Ubrzo je i Jelena Lijepa izgubila svoje zaključno mjesto u nizu hrvatskih vladara, prepustivši ga kralju Stjepanu II. (1089–1090); Lavoslav Firholzer, “altar-nik [Altaristen] kod sv. Floriana, niemački propovjednik, i kateheta višjih učionah u Varaždinu” 1849. godine tako je još jasniji u određivanju vremenskih granica hrvatske povijesti, u kojoj više nema mjesta za vladare 6. stoljeća, kao ni za *oporučni* prijenos vlasti s Jelene Lijepa na njezina brata Ladislava. Prvo doba *poviestnice hërvatske* za Firholzera (kao i za nas) obuhvaća vrijeme “[o]d došastja Hërvatah do smërti Stiepana II. poslednjega kralja od Hërvatske, ili od godine po Isukërstu 638. do 1090.” a slijede ga razdoblja od sjedinjenja s Ugarskom do Andrije III. (1090–1301), od Vjenceslava do smrti Ivana Zapolje (1301–1540) te od Ferdinanda do suvremenoga doba.⁶⁹ Iako glasnici toga novoga doba, slike iz Muzeja za umjetnost i obrt govore su (kao i sami varaždinski *ilirci* čiji su pogled na hrvatsku prošlost predstavljale) jezikom prethodnoga razdoblja te su – zacijelo ubrzo

⁶⁶ Osvrćući se na odnos historijskoga slikarstva prema historiografiji i književnosti, Marijana Schneider ističe njegov specifičan razvitak u hrvatskim okvirima: “Za razliku od postepenog razvoja odnosa prema različitim vrstama koje određuju povijest u zapadnoj Evropi, gdje se uglavnom prvo pojavljuje historiografija, zatim pojedine književne vrste, kao historijski roman, historijska drama i novela, pa zatim velika opera, a usporedo s time sve više historijsko slikarstvo, u Hrvatskoj je taj redosljed malo drugačiji. U vrijeme ilirskog pokreta istodobno se razvija historijska drama i epsko pjesništvo, uskoro zatim opera, tek iz 1848. nastaju prva historiografska djela, a nakon 1860. historijsko slikarstvo u pravom smislu riječi” (Schneider 1969: 20).

⁶⁷ Usp. Janković 1898: 108. Vidi također: Tenšek 2005: 74–77.

⁶⁸ Rošić 1823: 8–9.

⁶⁹ Firholzer 1849: 4–5.

– napustile sjajnu dvoranu županijske palače i svoje utočište pronašle u spremištu muzeja, podsjećajući – kako tematikom, tako i likovnim izrazom – na *ilirsko* kao “pojam prevlasti oduševljenja nad znanjem i vještinom.”⁷⁰

BIBLIOGRAFIJA

Bach, Ivan. 1969. “Dolazak slikara Antuna Kellera u Varaždin”. U: *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske* XVIII/3, str. 13–16.

Balta, Ivan. 2006. “Pravnopovijesni hrvatsko-mađarski odnosi od dualizma do propasti monarhije, s posebnim osvrtom na pitanje obrazovanja”. U: *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu* 43, 3–4, str. 361–375.

Baričević, Doris. 1974. “Majstori drvorezbarske radionice biskupa Jurja Branjuga u Pokupskom”. U: *Kaj. Časopis za kulturu i prosvjetu* VII/5–6, str. 178–180.

Baronio, Cesare. 1616. *Annales ecclesiastici Caesaris Baronii S.R.E. Presb. Card. Bibliothecarii Apostolici, in Epitomen redacti. Pars tertia continens XI. et XII. tomos, sive regestas ab Anno Christi 1001. inclusivae, vsque ad Annum 1200.* Coloniae Acripinae: Apud Antonium Hierat, & Ioan. Gymnic. Sub Monocerote.

Bedeković, Josip. 1752. *Natale solum magni Ecclesiae Doctoris Sancti Hieronymi in ruderibus Stridonis occultatum.* Neostadii Austriae: Ex Typographeo Mulleriano.

Bedeković, Josip. 2017. *Knjiga o sv. Jeronimu, Iliriku i Međimurju. Josephus Bedekovich, Natale solum magni ecclesiae doctoris santi Hieronymi... Neostadii Austriae, 1752.* Preveo Marko Rašić, Zagreb – Čakovec: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstvenistraživački i umjetnički rad u Križevcima – Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu – Tkalčić. Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije – Družba Braća hrvatskog zmaja – Žrinska garda Čakovec – Izdavačka kuća Meridijani.

Bene, Sándor. 2001. “Ideološke koncepcije o staleškoj državi zagrebačkoga kanonika”. U: *Rattkay*, 2001: 4–103.

Biškup, Marijan. 2002. *Blaženi Augustin Kažotić (o. 1260. – 1323.). Biskup, prosvjetitelj i zaštitnik siromaha.* Zagreb: Glas Koncila.

Blažević, Zrinka. 2008. *Ilirizam prije Ilirizma.* Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Bregovac Pisk, Marina. 1993. “Barokni portreti sjeverozapadne Hrvatske”. U: AA. VV. *Od svagdana do blagdana. Barok u Hrvatskoj.* Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, str. 148–163.

Buturac, Josip. 1942. “Blaženi Augustin Kažotić. Mali životopis svetog zagrebačkog biskupa”. U: *Jeronimsko svjetlo* 47, str. 1–33.

Cvetnić, Sanja. 2000. “Djela ljubljanskoga slikara Ioannesa Eisenhordta u Zagrebu, na Kaptolu”. U: *Acta historiae artis Slovenica*, 5, str. 83–108.

Čorak, Željka. 1997. “Od mita do svijeta. Nakit bidermajerskog doba”. U: AA. VV. *Bidermajer u Hrvatskoj. 1815–1848.* Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, str. 170–177.

Dočkal, Kamilo. 1940. *Diecezanski muzej Nadbiskupije zagrebačke I.* Zagreb: Tisak Narodne tiskare.

⁷⁰ Ovim je riječima razdoblje svojega kulturno-povijesnoga i književnoga interesa opisao Josip Horvat (Horvat 1984: 274).

Dočkal, Kamilo. 1944. *Diecezanski muzej Nadbiskupije zagrebačke II*. Zagreb: Tisak Narodne tiskare.

Dukić, Mijo. 2002. *Kloštar u Kobašu*. Zagreb: HKD sv. Jeronima.

Esih, Ivan. 1930. *Slovačko-hrvatski kulturni odnosi*. Sarajevo: Hrvatsko kulturno društvo Napredak.

Firholcer, Lavoslav. 1849. *Čertice iz poviestnice hèrvatske. U pitanjih i odgovorih / Skizzen aus der Geschichte der Kroatien. In Fragen und Antworten*. Varašdin/Varasdin: tiskom Josipa Placera, Gedruckt bei J. Platzer.

Gamulin, Grgo. 1995. *Hrvatsko slikarstvo XIX. stoljeća*. Svezak prvi. Zagreb: Naprijed.

Gašparović, Miroslav. 1997. "Slikarstvo bidermajera u Hrvatskoj". U: AA. VV. *Bidermajer u Hrvatskoj. 1815–1848*. Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, str. 122–148.

Horvát, Stephan von. 1844. *Ueber Croatien als eine durch Unterjochung erworbene ungarische Provinz und des Königreichs Ungarns wirklicher Teil*. Leipzig: Karl Franz Köchler.

Horvat, Josip. 1984. *Živjeti u Hrvatskoj 1900.–1941*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.

Horvat-Levaj, Katarina. 2015. *Barokna arhitektura*. Zagreb: Naklada Ljevak.

Ivoš, Jelena. 1997. "Bidermajerska moda i njezini odjeci u Hrvatskoj". U: AA. VV. *Bidermajer u Hrvatskoj. 1815–1848*. Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, str. 150–169.

Janković, Julije. 1898. *Pabirci iz povijesti Županije Varaždinske*. Varašdin: Brzotiskom Stj. pl. Platzera.

Jembrih, Alojz. 2004. "Tragom kulturne i književne baštine pl. Patačića". U: *Gazophylacium. Časopis za znanost, umjetnost, gospodarstvo i politiku* IX/1-2, str. 69–97.

Kačić Miošić, Andrija. 2010. [1756] *Razgovor ugodni naroda slovinškog, u komuse ukazuje početak, i svarka kragliaa Slovinšij, koji puno godisctaa vladasce svojim Slovinškim darxavam*. U Mleczu na MDCCLVI, po Dominiku Lovixi. Faksimilni pretisak: Zagreb: Školska knjiga.

Kačić Miošić, Andrija. 1764. *Descriptio soluta et rythmica regum, banorum, caeterorumque heroum slavinarum seu illyricorum, ab A.R.P. ANDREA CACICS, In Vernacula Lingua Illyrica proposita, recenter perbrevis compilatione in Latinum traducta*. Budae: Typis Leopoldi Francisci Landerer Typographi.

Klaić, Nada. 1967. *Pregled izvora i historiografije za hrvatsku povijest do XII. stoljeća*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.

Korunek, Marijana; Matica, Blanda; Trstenjak, Željko. 2009–2010. "Obnova palače Varaždinske županije s osvrtom na razvoj županije kao institucije". U: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske* 33/34, str. 55–78.

Krčelić, Adam Baltazar. 1747. *Sivljenje Blasenoga Gazotti Augustina, Zagrebeckoga biskupa. Iz Vnogeš skup izebrano, i na peldu, in pobosnost, proti Bl. Biskupu PO Nekojem nevrednom ove Biskupije Mesniku, i Sztolne Zagrebeckhe Kanovniku z- Dopuschenjem Poglavarov ochi-veszto Domorodczem vuchinjeno*. Zagreb: Ivan Weitz.

Kukuljević Sakcinski, Ivan. 1856. *Prvostolna crkva zagrebačka. Opisana s gledišta povjestnice, umjetnosti i starinah*. Zagreb: Narodna tiskara dra. Ljudevita Gaja.

Kurelac, Iva; Tvrtković, Tamara. 2011. "Biskup o biskupu – Kritika Foscoe analize i transkripcije oporuke Ivana Tomka Mrnavića". U: *Historijski zbornik* LXIV/1, str. 29–46.

Lentić, Ivo. 1975. "Stjepan Lypoldt varaždinski 'risarie navučitelj'". U: *Godišnjak Gradskog muzeja Varašdin* 5, str. 107–118.

Lentić, Ivo. 1983. "Predmeti od metala u riznici zagrebačke katedrale". U: AA. VV. *Riznica zagrebačke katedrale*. Zagreb: Muzejski prostor 4, str. 141–196.

Lentić, Ivo. 1987. "Predmeti od metala u riznici zagrebačke katedrale". U: AA. VV. *Riznica zagrebačke katedrale*. Drugo prošireno izdanje. Zagreb: MTM, str. 149–204.

Lentić-Kugly, Ivy. 2001. *Zgrade varaždinske povijesne jezgre*. Zagreb: Naklada Ljevak.

Lučić, Ivan. 1666. *De Regno Dalmatiae et Croatiae libri seks*. Amstelodami: Apud Ioannem Blaeu.

Lučić, Ivan. 1986. *O kraljevstvu Dalmacije i Hrvatske*. Priredila i prevela Bruna Kuntić-Makvić. Zagreb: VPA.

Maček, Pavao. 2004. *Rod Patačića od Zajezde. Rodoslovna rasprava*. Zagreb: Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije Tkalčić.

Maček, Pavao. 2006. "Rodoslovlje grofovskog ogranka Patačića od Zajezde". U: AA. VV. *Patačići od Zajezde i crkva u Remetincu*. Zagreb: Župa Blažene Djevice Marije Kraljice sv. Krunice, Remetinec – Grad Novi Marof – Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije Tkalčić, str. 9–45.

Mance, Ivana. 2016. "Slike staro-ilirskih, hrvatskih, srbskih i bosanskih vladarah. Prijedlog povijesne i povijesnoumjetničke identifikacije". U: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 40, str. 155–172.

Mance, Ivana; Bregovac Pisk, Marina. 2016. "Slike ilirskih, hrvatskih, srbskih i bosanskih vladarah i knezovah". U: AA. VV. *Ivan Kukuljević Sakcinski. Začetnik hrvatskog identiteta*. Varašdin – Zagreb, Gradski muzej Varašdin – Hrvatski povijesni muzej, str. 273–276.

Margetić, Lujo. 1994. "Pitanja iz najstarije povijesti Zagrebačke biskupije i Slavonije". U: *Croatica Christiana periodica* XVIII/34, str. 1–50.

Matasović, Josip. 1930. "Prilog genealogiji Patačića". U: *Narodna starina* IX/ 24, str. 409–448.

Mikloušić, Tomaš. 1821. *Izbor dugoványh vszako-verztéh za haszen, y razveszelénye sluséchéh*. Zagreb: Novoszelska slovarnicza.

Mužić, Ivan. 1996. "Goti ili Sklavi i nastajanje hrvatske države u Liburniji među Dalmatima". U: AA. VV. *Hrvati i Goti*. Split: Iberia, str. 7–80.

Mužić, Ivan. 2002. *Hrvatska kronika 547. – 1089. V*. izdanje. Split: Marjan tisak.

Mužić, Ivan. 2014. *Hrvatski vladari od sredine VI. do kraja X. stoljeća*. Treće dopunjeno izdanje. Split: Naklada Bošković.

Nemet, Dražen. 2006. "Smrt hrvatskog kralja Zvonimira – problem, izvori i tumačenja". U: *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 38, str. 73–92.

N. N. 1925. *Katalog kulturno-historijske izložbe Grada Zagreba. Prigodom hiljadu-godišnjice Hrvatskog kraljevstva 925.–1925*. Zagreb.

N. N. 1942. "Blaženi Augustin Kažotić. Mali životopis svetog zagrebačkog biskupa". *Jeronimsko svjetlo* 47.

Orbini, Mavro. 1601. *Il Regno de gli Slavi hoggi corrottamente detti Schiavoni*. Pesaro: Girolamo Concordia.

Orbini, Mavro. 1999. *Kraljevstvo Slavena*. Prevela Snježana Husić; priredio Franjo Šanjek. Zagreb: Golden Marketing–Narodne novine.

Pelc, Milan. 2015. "Georgius Subarich sculpsit Vienne – bakrorezac Juraj Šubarić u Beču oko 1650. godine". U: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 39, str. 55–74.

Perčić, Eduard. 1991. *Sclavorum regnum Grgura Barskog*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

Plukavec, Lina Slavica. 2005. "Bl. Augustin Kažotić u katedrali i zagrebačkoj nad/biskupiji". U: *Naša Katedrala* 9, str. 29–37.

Premerl, Daniel; Kurelac, Iva. 2012. "Sveti Ivan pustinja u hrvatskoj historiografiji i ikonografiji 17. i 18. stoljeća". U: *Croatica Christiana periodica* XXXVI/69, str. 11–31.

Premerl, Daniel. 2014. *Bolonjske slike hrvatske povijesti. Politička ikonografija zidnih slika u Ilirsko-ugarskom kolegiju u Bolonji*. Zagreb: Leykam International.

Puhmajer, Petar. 2012. *Barokne palače u Varaždinu*. Doktorski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Ratkaj, Juraj. 1652. *Memoria regum et banorum, regnorum Dalmatiae, Croatiae, & Slavoniae inchoata Ab Origine sua, & vsq; ad praesentem Annum M. DC. LII. Deducta auctore Georgio Rattkay de Nagy Thabor, Lectore & Canonico Zagrabienae, Viennae Austriae: Ex Officina Typographica Matthæi Cosmerouij, Sac: Cæs: Maiestatis Typographi Aulici, in Aula Coloniensi*.

Rattkay, Juraj. 2001. *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, preveli: Zrinka Blažević, Vladimir Rezar, Boris Nikšić, Teodora Shek-Brnardić, Irena Miličić. Zagreb: Hrvatski institut za povijest.

Rošić, Antun. 1823. *Kratki zavjetek zemelyskoga izpiszavanya horvatzke i vugerske zemlye y oneh orszagov, koji z-vugerzkem kralyeytvom pod jednum Korunum zjediyeni, ter za Druge, y tretje Skole vuchenike prepiszani jszu*. Varasdin: Pritzkan z-Szlovimi Ivana Sangilla, kral. priv. Stampara.

Sačić, Darko. 1981. *Risarska škola Stjepana Lypoldta*. Varaždin: Gradski muzej.

Schneider, Marijana. 1969. *Historijsko slikarstvo u Hrvatskoj*. Zagreb: Povijesni muzej Hrvatske.

Schneider, Marijana. 1973. *Moda odijevanja na portretima 1800–1870. godine*. Zagreb: Povijesni muzej Hrvatske.

Schneider, Marijana. 1982. *Portreti 16–18. stoljeća*. Zagreb: Povijesni muzej Hrvatske.

Simić Bulat, Anka. 1969. "Vincenz Porkerth". U: *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, XVIII/4, str. 3–6.

Strecha, Mario. 2005. "O nastanku i razvoju moderne hrvatske historiografije u 19. stoljeću". U: *Povijest u nastavi*, III/6, str. 103–116.

Szabo, Agneza. 2004. "Istaknuti članovi grofova Patačić od Zajezde s osvrtom na njihove političke i kulturno-prosvjetne djelatnosti". U: *Gazophylacium. Časopis za znanost, umjetnost, gospodarstvo i politiku* IX/1-2, str. 50–61.

Szabo, Agneza. 2010. "Franjo Žigrović Pretočki, istaknuti političar hrvatskog preporoda u drugoj polovici 19. stoljeća". U: AA. VV. *Franjo Žigrović Pretočki. Zbornik radova sa znanstvenoga kolokvija posvećenog Franji Žigroviću Pretočkom održanom 4. travnja 2008. godine u Svetom Ivanu Zelini*. Sveti Ivan Zelina: Muzej Sveti Ivan Zelina, str. 53–69.

Šourek, Danko. 2007. "Oltar sv. Jurja Antonija Michelazzija iz stare zagrebačke katedrale – kontekst narudžbe". U: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 31, str. 153–166.

Šourek, Danko. 2011. "Kapela sv. Kvirina u Sisku u kontekstu svečeva čašćenja u XVII. stoljeću". U: AA. VV. *Antiquam Fidem*. Zagreb: Glas Koncila, str. 353–367.

Tenšek, Marijan. 2005. *Krapina i priče o Čehu, Lehu i Mehu*. Krapina: Elektronika-Nakladnik.

Tkalčić, Ivan Krstitelj. 1885. *Prvostolna crkva zagrebačka nekoč i sada*. Zagreb: Knjigotiskara Karla Albrechta.

Vitezović, Pavao Ritter. 1699. *ZOROASTHERVACKI, Aliti MESZECSNIK I DNEVNIK GOSZPODARSZKI, Na vsze Godische, kojse pise od porojenja Goszpodna Nassega 1699. K' poludanyu Okicckomu ztub 46 pomnyivo zracsunan*. Zagreb.

Zechenter, Gustáv Kazimír. 1846. "Zlomki z d'enníka cestovat'ela po Horvátskej". U: *Orol Tatránski*, II/49, 4. XII. 1846, str. 387–389.

Zimmermann, Tanja. 1998. "Anton Keller in Kroatien. Nachbarocke Kirchenmalerei und frühbürgerliche Porträtkunst". U: AA. VV. *Herbst des Barock. Studien zum Stilwandel. Die Malerfamilie Keller (1740 bis 1904)*. München–Berlin: Deutscher Kunstverlag, str. 503–512.

Žigrović Pretočki, Franjo. 1846. *Das Verhältni Croatiens zu Ungarn. Eine Erläuterung der Stephan v. Horváth'schen Unterjochungsgeschichte Croatiens durch Ungarn*. Leipzig: Georg Wigand's Verlag.

SUMMARY

FROM JURAJ RATKAJ TO GUSTÁV KAZIMÍR ZECHENTER: A HALL OF FAME FROM THE GUBERNATORIAL PALACE IN VARAŽDIN

In the depot of the Zagreb Museum of Arts and Crafts there lie deposited eight paintings representing historical Croatian rulers, saints and the blessed ones, designated in Latin inscriptions as Ostroilo—the King of Croatia Dalmatia and Bosnia; Selimir—the King of Croatia Dalmatia; Polislav—the King of Dalmatia, Croatia, and Slavonia; Godeskalk—the King of Slavonia and a Martyr; Jelena the Beautiful—the Queen of Dalmatia, Croatia, and Slavonia; St. Quirinus—the Bishop of Siscia; St. John—the Son of Croatian King Gostumil and Blessed Augustin Kažotić—the Bishop of Zagreb. The allegedly first mention of these paintings might be found in the travelling notes, *Zlomki z d'enníka cestovat'ela po Horvátskej*, by the Slovak writer Gustáv Kazimír Zechenter Laskomerský published in 1846. Zechenter saw paintings in their original site, in the hall of the Gubernatorial palace in Varaždin, a city deeply immersed in the fervor of the Croatian national revival. Their unknown author—most likely due to the requests of the commissioners—used in his choice of characters and iconographic solutions a well-established but in the nineteenth-century already a somewhat outdated literary and pictorial source. The choice of protagonists of the Varaždin cycle is strongly marked by Juraj Ratkaj's historiographic work (Memorial of the Kings and Viceroy of the Kingdom of Dalmatia, Croatia and Slavonia) published in Vienna in 1652, and his formal solutions build upon those applied by Juraj Šubari, a Viennese illustrator of Croatian descent, on the title illustration of the same book.

Key words: Gustáv Kazimír Zechenter, Juraj Ratkaj, historicist portraits, the Croatian national revival, Varaždin